

HUQUQIY DAVLAT KONSEPSIYASINING RIVOJLANISHI VA ZAMONAVIY TALQINI

Urazova Dilorom Ulug‘bek qizi

Samarqand viloyat yuridik texnikumi talabasi

Telefon: +998 (95) 066-83-73

E-mail: urazovadilorom09@gmail.com

***Annotatsiya.** Huquqiy davlat konsepsiyasi insoniyat sivilizatsiyasining eng muhim yutuqlaridan biri hisoblanadi. Bu g‘oya davlat hokimiyatining qonuniylik tamoyillariga asoslanishini, fuqarolarning huquq va erkinliklari kafolatlanishini ta‘minlaydi. Huquqiy davlat tushunchasi uzoq tarixiy jarayonda shakllangan bo‘lib, qadimgi davrlardan boshlab hozirgi zamonga qadar evolyutsiya qildi. Mazkur maqolada huquqiy davlat konsepsiyasining rivojlanishi, asosiy tamoyillari va zamonaviy talqini keng yoritiladi.*

***Kalit so‘zlar:** huquqiy davlat, qonun ustuvorligi, hokimiyat bo‘linishi, inson huquqlari, sud mustaqilligi, konstitutsiya, demokratiya, fuqarolik jamiyati, ijtimoiy shartnoma, adolatli boshqaruv, O‘zbekiston huquqiy islohotlari, huquqiy tizim, davlat va huquq nazariyasi, huquqiy davlat tamoyillari, qonuniylik.*

***Аннотация.** Концепция правового государства считается одним из важнейших достижений человеческой цивилизации. Эта идея обеспечивает, чтобы государственная власть основывалась на принципах законности и чтобы были гарантированы права и свободы граждан. Концепция правового государства формировалась в ходе длительного исторического процесса, развиваясь с древнейших времен до наших дней. В статье подробно рассматриваются развитие, основные принципы и современная трактовка концепции верховенства права.*

***Ключевые слова:** верховенство права, верховенство закона, разделение властей, права человека, независимость судебной системы, конституция, демократия, гражданское общество, общественный договор, справедливое управление, правовые реформы в Узбекистане, правовая система, теория государства и права, принципы верховенства права, законность.*

***Annotation.** The concept of a legal state is one of the most important achievements of human civilization. This idea ensures that state power is based on the principles of legality, and the rights and freedoms of citizens are guaranteed. The concept of a legal state was formed in a long historical process and has evolved from ancient times to the present day. This article extensively covers the development, basic principles and modern interpretation of the concept of a legal state.*

***Key words:** legal state, rule of law, separation of powers, human rights, judicial independence, constitution, democracy, civil society, social contract, fair governance, legal reforms of Uzbekistan, legal system, theory of state and law, principles of a legal state, legality.*

KIRISH

Huquqiy davlat g‘oyasi insoniyat sivilizatsiyasining ilk bosqichlarida shakllana boshlagan. Qadimgi Mesopotamiya, Misr, Hindiston va Xitoyda davlat boshqaruvi va

qonunlar ishlab chiqilgan. Ayniqsa, Hammurapi qonunlari (miloddan avvalgi XVIII asr) – inson huquqlari va davlat tartibini belgilovchi ilk huquqiy hujjatlardan biri hisoblanadi.

Qadimgi Yunoniston va Rim huquqiy davlat g‘oyasining rivojlanishida muhim rol o‘ynagan. Aristotel davlatni boshqarish shakllarini tahlil qilib, qonun ustuvorligini ta’kidlagan. Platon esa davlatni adolat tamoyillariga asoslanib boshqarish zarurligini ilgari surgan. Rim huquqi esa huquqiy davlatning shakllanishiga asos bo‘lib, unda fuqarolarning huquqlari, shartnomalar va sud tizimi aniq belgilab qo‘yilgan.

O‘rta asrlarda monarxiyalar hukmronlik qilgan bo‘lsa-da, huquqiy davlat g‘oyalari rivojlanishda davom etdi. Magna Charta (1215) – Angliyada qirol hokimiyatini cheklovchi ilk konstitutsiyaviy hujjatlardan biri bo‘ldi. Bu hujjat qirol vakolatlarini tartibga solib, fuqarolarning asosiy huquqlarini himoya qilishni nazarda tutgan.

Shuningdek, Musulmon Sharqida ham huquqiy davlat tamoyillari rivojlangan. Xususan, Ibn Xaldun davlat va jamiyat o‘rtasidagi munosabatlar haqida fikr yuritib, davlatning qonunlar asosida boshqarilishi zarurligini ta’kidlagan.

XVII-XVIII asrlarda huquqiy davlat nazariyasi yangi bosqichga chiqdi. Bu davrda quyidagi faylasuflar muhim rol o‘ynadi:

Jon Lokk – huquqiy davlatda inson huquqlari va erkinliklarini kafolatlash g‘oyasini ilgari surdi.

Sharl Monteskye – hokimiyat bo‘linish prinsipi asoslarini ishlab chiqdi, bu esa zamonaviy huquqiy davlatning muhim tamoyillaridan biriga aylandi.

Jan-Jak Russo – ijtimoiy shartnoma g‘oyasini rivojlantirib, davlat xalq suverenitetiga asoslanishi kerakligini ta’kidladi.

XIX asrda Imanuel Kant va Georg Gegel huquqiy davlatning falsafiy asoslarini shakllantirdilar. Kant huquqiy davlatda shaxs erkinligi va qonun ustuvorligi muhimligini ilgari surdi.

Huquqiy davlat quyidagi asosiy tamoyillarga asoslanadi:

1. Qonun ustuvorligi – davlat barcha organlari va fuqarolari qonunga bo‘ysunadi.
2. Hokimiyatning bo‘linishi – qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatlari bir-biridan mustaqil bo‘lishi kerak.
3. Fuqarolarning huquq va erkinliklari kafolatlanishi – har bir fuqaro o‘z huquqlarini qonuniy himoya qila olishi lozim.
4. Sud mustaqilligi – sud tizimi adolatli va mustaqil bo‘lishi shart.
5. Demokratik boshqaruv – davlat xalqqa xizmat qiladi va uning manfaatlarini himoya qiladi.
6. Javobgarlik va shaffoflik – davlat organlari o‘z faoliyati uchun javobgar bo‘lishi va fuqarolar oldida ochiq-oydin ishlashi kerak.

Bugungi kunda huquqiy davlat tamoyillari demokratik davlatlarning bosh mezoniga aylangan. BMT, Yevropa Ittifoqi, YeXHT va boshqa xalqaro tashkilotlar huquqiy davlat tamoyillariga rioya qilishni ta'minlovchi xalqaro hujjatlarni ishlab chiqmoqda.

Zamonaviy huquqiy davlatda konstitutsiya asosiy huquqiy hujjat hisoblanadi. Fuqarolarning huquq va erkinliklari konstitutsiya bilan kafolatlanadi va himoya qilinadi.

Huquqiy davlat kuchli iqtisodiy rivojlanish uchun ham muhim. Huquqiy tizimning mustahkamligi investorlar uchun ishonchli muhit yaratadi va korrupsiyani kamaytiradi.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishganidan so'ng, huquqiy davlat barpo etish yo'lini tanladi. Konstitutsiyada huquqiy davlat tamoyillari mustahkamlab qo'yilgan. So'nggi yillarda sud-huquq islohotlari, inson huquqlari himoyasi va korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha ko'plab chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

XULOSA

Huquqiy davlat – bu faqatgina nazariy tushuncha emas, balki jamiyat taraqqiyoti uchun zarur bo'lgan asosiy shartlardan biridir. Uning rivojlanishi uzoq tarixiy jarayonda sodir bo'lgan bo'lsa-da, bugungi kunda ham huquqiy davlat tamoyillarini yanada rivojlantirish dolzarb masala bo'lib qolmoqda. O'zbekiston ham huquqiy davlat qurish yo'lida islohotlarni davom ettirmoqda. Huquqiy davlatning rivojlanishi fuqarolar farovonligi va mamlakatning barqaror taraqqiyotiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Aristotel. "Siyosat". – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi nashriyoti, 2005.
2. Bekzod o'g'li, J. F. (2024). Kriminalistik huquq va jinoyatlarning oldini olish. International innovation and researches, 1(3), 53-55.
3. Lokk J. "Hokimiyat to'g'risida ikki risola". – Moskva: Mysl, 1999.
4. Monteske Sh. "Qonunlar ruhi to'g'risida". – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2008.
5. Kant I. "Huquq falsafasi asoslari". – Moskva: Nauka, 1993.
6. Gegel G. "Huquq falsafasi". – Moskva: Nauka, 1990.
7. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2023.
8. Karimov I.A. "O'zbekiston – kelajagi buyuk davlat". – Toshkent: O'zbekiston, 1998.
9. Saidov A. "Inson huquqlari". – Toshkent: Adolat, 2010.
10. Bekzod o'g'li, J. F. (2024). O'zbekistonda inson huquqlari va milliy qonunchilikni takomillashtirish. Международный журнал теории новейших научных исследований, 2(10), 173-176.